

RAZVOJ SME PRIJE I POSLIJE ULASKA U EUROPSKU UNIJU

Bojić, Jona

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of economics Split / Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:124:627741>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-04**

Repository / Repozitorij:

[REFST - Repository of Economics faculty in Split](#)

**Sveučilište u Splitu
Ekonomski fakultet**

Završni rad

**RAZVOJ SME PRIJE I POSLIJE ULASKA U
EUROPSKU UNIJU**

Mentor: prof. dr. sc. Željko Mrnjavac

Student: Jona Bojić

Split, kolovoz 2018.

SADRŽAJ

1. UVOD	3
1.1. Predmet istraživanja i cilj rada	3
1.2. Metode i izvori podataka	3
1.3. Struktura rada	4
2. SME U REPUBLICI HRVATSKOJ	5
2.1. Pojam i uloga srednjih i malih poduzeća	5
2.2. Zakonski okvir	9
2.3. Financiranje malih i srednjih poduzeća	10
3. KOMPARATIVNA ANALIZA MALOG I SREDNJEG PODUZETNIŠTVA U HRVATSKOJ I SLOVENIJI	13
3.1. Malo i srednje poduzetništvo u Hrvatskoj prije i nakon ulaska u EU	13
3.2. Usporedba sektora malog i srednjeg poduzetništva u Hrvatskoj i Sloveniji	21
4. ZAKLJUČAK	28
5. LITERATURA:	30

1. UVOD

1.1. Predmet istraživanja i cilj rada

U suvremenom, dinamičnom i konkurentski intenzivnom poslovnom svijetu poduzetnička djelatnost predstavlja sve važniji sektor pojedinog gospodarstva, koji može uvelike doprinijeti porastu inovacija i zaposlenosti te imati utjecaj na smanjenje regionalnih i socijalnih razlika, a samim time doprinijeti i gospodarskom rastu i razvoju pojedine države. Tu se posebno ističe uloga malih i srednjih poduzeća, koji predstavljaju temelje najrazvijenijih svjetskih ekonomija, a njihov udio u ukupnom broju poduzeća gotovo svake zemlje zauzima oko 90% iz čega se može uočiti njihova važnost. Karakteristike sektora malog i srednjeg poduzetništva poput prilagodljivosti i sposobnosti brzog odgovora na promjene gospodarskih prilika čine ga važnim segmentom gospodarstva.

Sektor malog i srednjeg poduzetništva ima značajnu ulogu i u Republici Hrvatskoj. Naime, u posljednje vrijeme, uloga malih i srednjih poduzeća u ukupnom gospodarskom razvoju Republike Hrvatske postaje sve izraženija i značajnija što se prvenstveno očituje u broju gospodarskih subjekata, financijskim rezultatima poslovanja i udjelu zaposlenih u tom sektoru. Vidljivo je da Hrvatska ima poduzetnički potencijal te joj ne nedostaje poduzetničke inicijative, poduzetničkog duha i želje za uspjehom, no prostora za napredak još uvijek ima te još uvijek postoje ograničenja koja koče daljnji razvoj malog i srednjeg poduzetništva u Hrvatskoj. Upravo o sektoru malog i srednjeg poduzetništva u Hrvatskoj biti će više riječi u ovom radu, s posebnim naglaskom na usporedbu sa Slovenijom.

Cilj rada je, uz pružanje uvida u najvažnije teorijske odrednice sektora malih i srednjih poduzeća, analizirati malo i srednje poduzetništvo u Hrvatskoj te izvršiti usporedbu Hrvatske i Slovenije s aspekta malog i srednjeg poduzetništva.

1.2. Metode i izvori podataka

Rad je napisan koristeći znanstvene i stručne članke, publikacije i internetske izvore te pomoću metoda analize i sinteze, induktivne i deduktivne metode te metode komparacije i deskripcije. Metode analize i sinteze podrazumijevaju raščlambu određenih teorijskih pojmova vezanih uz sektor malih i srednjih poduzeća te objašnjavanje navedenih pojmova.

Metoda dedukcije pretpostavlja sustavnu primjenu deduktivnog načina zaključivanja u kojemu se iz općih sudova izvode posebni i pojedinačni zaključci, dok se indukcijom na temelju analize pojedinačnih činjenica dolazi do općih zaključaka. Komparacijom su uspoređeni teorijski pojmovi vezani uz predmet istraživanja, dok deskripcija pretpostavlja opisivanje teorijskih pojmova te odnosa, veza i procesa ili tijeka događanja pri definiranju predmeta istraživanja. Empirijski dio rada temelji se na statističkim podacima o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj i Sloveniji.

1.3. Struktura rada

Struktura rada podijeljena je na četiri poglavlja. U uvodnom poglavlju govori se o predmetu i ciljevima istraživanja, metodama i izvorima podataka te strukturi rada. Nakon uvoda slijedi teorijsko poglavlje o najznačajnijim odrednicama sektora malog i srednjeg poduzetništva u Hrvatskoj. Treće poglavlje pruža komparativnu analizu sektora malog i srednjeg poduzetništva u Hrvatskoj i Sloveniji. Rad završava zaključkom prethodno napisanog, a na samom kraju rada nalazi se popis literature koja je korištena prilikom pisanja.

2. SME U REPUBLICI HRVATSKOJ

Uloga malih i srednjih poduzeća u ukupnom gospodarskom razvoju pojedine države s vremenom je postala sve izraženija i značajnija pa se za njih često kaže da su pokretači gospodarskog razvoja. Nastavak rada donosi uvid u pojam i ulogu malih i srednjih poduzeća, zakonski okvir i problematiku financiranja malih i srednjih poduzeća.

2.1. Pojam i uloga srednjih i malih poduzeća

Mala i srednja poduzeća postoje od početaka organiziranja ljudskog rada, a upravo se razvoj modernog gospodarstva temelji na razvoju malih poduzeća koja mogu značajno doprinijeti razvoju pojedine zemlje. Naime, koncept slobodnog poduzetništva predstavlja okosnicu tržišnih gospodarstava, a za mala i srednja poduzeća se može reći da su poluga bržeg i efikasnijeg ekonomskog rasta i razvoja. Upravo zbog njihovog značaja u mnogim državama postoje i institucije koje se potiču razvoj malog i srednjeg poduzetništva kroz razne mjere.

Poduzetništvo predstavlja jednu od glavnih političkih, društvenih i ekonomskih tema, a njegova uloga u pojedinom gospodarstvu je vrlo značajna. S ciljem uočavanja važnosti poduzetništva, nužno je ponuditi teorijske odrednice tog pojma. Proučavajući literaturu može se naići na brojne definicije poduzetništva i poduzetnika, a nastavak rada donosi neke od najvažnijih¹:

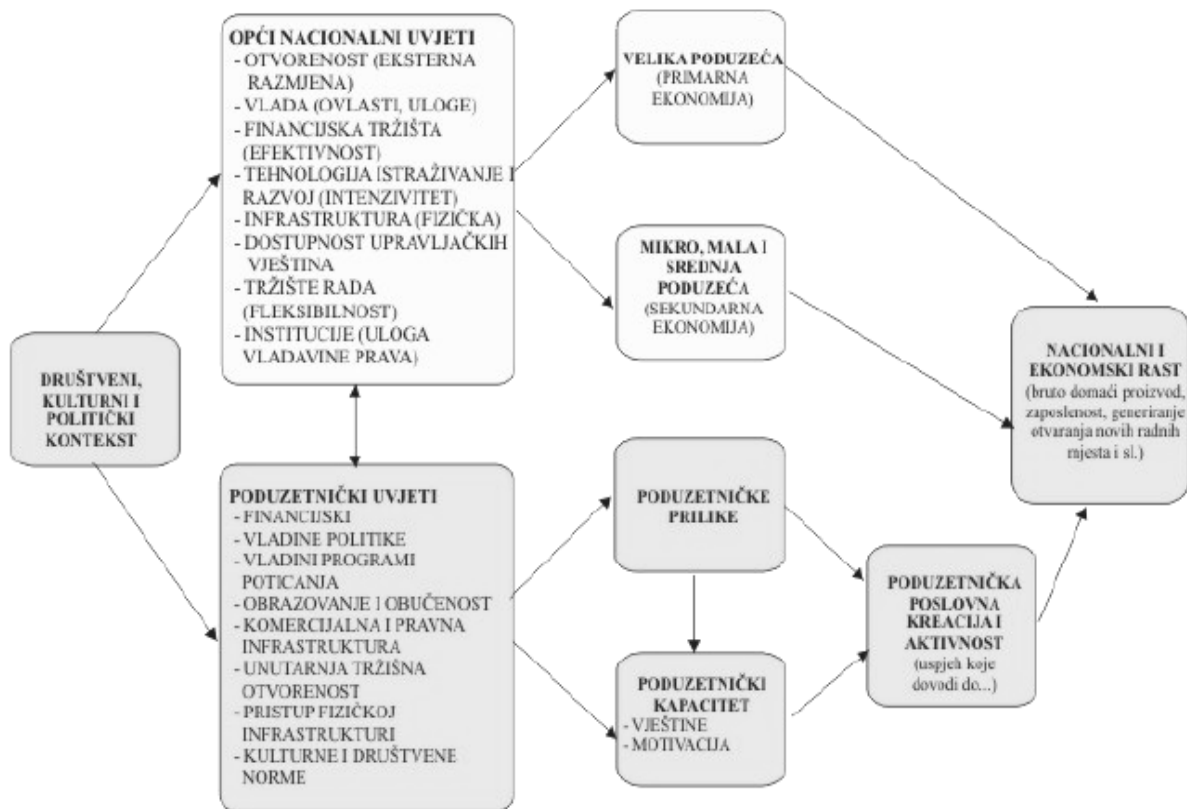
- Poduzetništvo je najbolji pokretač ekonomskog razvitka i blagostanja društva.
- Poduzetnik je katalizator razvoja i ekonomskih promjena do kojih dolazi kombiniranjem različitih proizvodnih faktora u uvjetima preuzimanja poduzetničkoga rizika.
- Poduzetnik je osoba koja spremno preuzima rizik i ostvaruje profit kao nagradu za rizik (slučajevi s predvidivom vjerojatnošću i mogućnošću

¹ Kružić, D. (2007): Poduzetništvo i ekonomski rast: reaktualiziranje uloge poduzetništva u globalnoj ekonomiji. Ekonomska misao i praksa. Dubrovnik, god XVI. br. 2. (167-192)

osiguranja) i kao nagradu za neizvjesnost (slučajevi s nepredvidivom vjerojatnošću i nemogućnošću osiguranja).

- Poduzetnik nije oruđe tržišnih sila, već je njihov oblikovatelj, producent i razvojni činilac - poduzetništvo je svrhovita aktivnost usmjerena k iniciranju i razvijanju profitno orijentiranih poslova.
- Poduzetništvo je proces prosudbe i donošenja odluka o uporabi ograničenih resursa.

Uloga poduzetništva prikazana je na sljedećoj slici.

Slika 1: Model nacionalnog ekonomskog rasta i uloga poduzetništva

Izvor: Kružić, D. (2007): Poduzetništvo i ekonomski rast: reaktualiziranje uloge poduzetništva u globalnoj ekonomiji. *Ekonomski misao i praksa*. Dubrovnik, god XVI. br. 2. (167-192)

S ciljem uspješnog sudjelovanja na tržištu i zauzimanja značajnog dijela važno je osmisliti konkurentan sustav upravljanja. Dakle, mala i srednja poduzeća moraju biti svjesna svoje svrhe postojanja, vizije te ciljeva, donositi politike i uskladiti sve sastavnice organizacije kako

bi radile u korist uspješnog poslovanja. Također, za uspješno poduzetništvo je izuzetno važna i inovativnost. Kao najvažnije karakteristike malih i srednjih poduzeća mogu se navesti sljedeće²:

- ekonomsko obrazovanje ima 1/3 predsjednika ili zamjenika predsjednika uprave, ili voditelja sektora uprave,
- u sektoru potrošna dobra mala poduzeća čine preko 45% izvoza,
- preko 51% uspostavljenih poslovnih odnosa na poticaj ino-partnera je s malim i srednjim poduzećima,
- osnovne konkurentske prednosti vezane su uz odnos cijena – kvaliteta (72%),
- nezavisno privatno vlasništvo i upravljanje,
- vlasnici osiguravaju najveći dio kapitala, jedno-dvoje ljudi,
- zauzima vrlo mali dio tržišta i ostvaruju nisku razinu profita,
- ograničen asortiman proizvoda i usluga te geografska ograničenost,
- često smješten u prostoru vlasnika – domu i organizirano kao obiteljski posao.

Za suvremeno poduzetništvo može se reći da ono generira sljedeće: pojavljivanje novih poslovnih pothvata, otvaranje novih radnih mjesta, obnavljanje nacionalnih ekonomija “svježom krvi“ pružajući im vitalnost, inovativne proizvode i usluge povećavajući time šanse za opći društveni, kulturni i socijalni napredak.³

Definiranjem malih i srednjih poduzeća razlikuju se tri kategorije poduzeća⁴:

- neovisno poduzeće: ako je poduzeće potpuno neovisno ili je stranka u jednom ili više manjinskih partnerstava (svako manje od 25 %) s drugim poduzećima,
- partnersko poduzeće: ako udjeli u drugim poduzećima iznose najmanje 25 %, ali ne više od 50 %, smatra se da je riječ o odnosu među partnerskim poduzećima,
- povezano poduzeće: ako udjeli u drugim poduzećima premašuju prag od 50 %, ta se poduzeća smatraju povezanim poduzećima.

² Pojam i značenje malih i srednjih poduzeća. [online]. Dostupno na:

http://www.nadareljic.com/ekonomisti/pojam_i_znacenje_msp.pdf

³ Jašarević, F. i Kuka, E. (2015): Poduzetništvo i ekonomski razvoj države. Zbornik radova Međimurskog veleučilišta u Čakovcu, Vol.6 No.2

⁴ Europska komisija (2015): Vodič za korisnike o definiciji malih i srednjih poduzeća. Dostupno na: <http://ec.europa.eu/DocsRoom/documents/15582/attachments/1/translations/hr/renditions/native>

U ovisnosti o kategoriji kojoj pripada, poduzeće će pri izračunu kojim se gleda spada li u mala i srednja poduzeća možda morati obuhvatiti podatke jednog ili više poduzeća te će na osnovi rezultata izračuna moći provjeriti zadovoljava li uvjet o broju zaposlenika i najmanje jedan financijski prag koji je postavljen definicijom.

Ukoliko se promatraju najčešće razlike malih i srednjih poduzeća u odnosu na velika može se uočiti sljedeće⁵:

- u malim i srednjim poduzećima je više žena vlasnika/menadžera,
- slabije su kvalificirani za menadžment,
- zaposlenici su rjeđe u sindikalnim udruženjima,
- rjeđe koriste formalni menadžment i planiranje,
- manje uspijevaju dobiti od države i rjeđe izvoze,
- manje se zadužuju,
- imaju manju želju za rastom te češće propadaju.

Među najznačajnijim aspektima uspjeha malih poduzeća važno je istaknuti inovativnost koja može dovesti do rapidnog rasta poduzeća koja su poslovanje započela kao mala i srednja, a kao primjer se mogu navesti Starbucks, Apple Computers, Dell itd. Navedena poduzeća u mogućnosti su kapitalizirati bliskost koju održavaju s potrošačima te fleksibilnost pomoću koje imaju mogućnost zadovoljenja brzo promjenjivih zahtjeva potrošača stječući na taj način vrijednu konkurentsku prednost. Ipak, velik postotak takvih poslovanja propada uslijed neefikasnog održavanja prethodno navedenih vještina. Naime, određene karakteristike malih poduzeća nameću potrebu za povećanom sposobnosti reagiranja na promjenjive potrebe okruženja. Manje birokracije i više klanske strukture, što je svim malim poslovanjima zajedničko, može poboljšati povjerenje unutar organizacije, komunikaciju i kooperativnu kompetenciju, a ta činjenica uvelike doprinosi inovativnosti unutar malih poduzeća. Također, vlasnici posjeduju više operativnoga znanja što u kombinaciji s odličnim poznavanjem vlastitih potrošača može i mora biti pretvoreno u inovativna rješenja.⁶

⁵ Pojam i značenje malih i srednjih poduzeća. Dostupno na: http://www.nadareljic.com/ekonomisti/pojam_i_znacenje_msp.pdf

⁶ Baković, T. i Ledić-Purić, D. (2011): Uloga inovacija u poslovanju malih i srednjih poduzeća. Poslovna izvrsnost, Zagreb.

2.2. Zakonski okvir

Kako bi se definirali mali i srednji poduzetnici, korisno je vidjeti njihovu raščlambu prema Zakonu o računovodstvu⁷. Naime, poduzeća se razvrstavaju na male, srednje i velike ovisno o ukupnoj aktivi, iznosu prihoda i prosječnom broju radnika tijekom jedne poslovne godine.

Mali poduzetnici su oni koji ne prelaze dva od sljedećih uvjeta:

- ukupna aktiva 32.500.000,00 kuna,
- prihod 65.000.000,00 kuna,
- prosječan broj radnika tijekom poslovne godine: 50.

Srednji poduzetnici su oni koji prelaze barem dva od tri uvjeta za male poduzetnike, ali ne prelaze dva od sljedećih uvjeta:

- ukupna aktiva 130.000.000,00 kuna,
- prihod 260.000.000,00 kuna,
- prosječan broj radnika tijekom poslovne godine: 250.

Veliki poduzetnici su oni koji prelaze dva uvjeta iz definicije srednjih poduzetnika.

Prema Zakonu o poticanju razvoja malog gospodarstva⁸ sektor malog i srednjeg gospodarstva čine fizičke i pravne osobe koje samostalno i trajno obavljaju dopuštene djelatnosti radi ostvarivanja dobiti odnosno dohotka na tržištu. Fizičke i pravne osobe koje su dio sektora malog i srednjeg gospodarstva moraju zadovoljiti sljedeća tri uvjeta:

- prosječno godišnje zapošljavati manje od 250 zaposlenika,
- biti neovisni u poslovanju (što znači da druge fizičke ili pravne osobe pojedinačno ili zajednički nisu vlasnici više od 25% udjela u vlasništvu ili pravu odlučivanja u subjektu malog gospodarstva),

⁷ Narodne novine br. 109/07, 54/13

⁸ Narodne novine br. 29/02, 63/07, 53/12, 56/13, 121/16.

- ostvariti ukupni godišnji prihod u protuvrijednosti do 50.000.000,00 EUR ili imati zbroj bilance ako su obveznici poreza na dobit, odnosno imati dugotrajnu imovinu ako su obveznici poreza na dohodak, u protuvrijednosti do 43.000.000,00 EUR.

2.3. Financiranje malih i srednjih poduzeća

Mala i srednja poduzeća često se susreću sa brojnim preprekama prilikom osnivanja i poslovanja, a jedan od najvećih problema predstavlja financiranje. Dakle, financijska potpora je jedna od glavnih prepreka razvoja poduzetništva, a očituje se u dva segmenta⁹:

- financiranje poduzetnika-početnika,
- sporost ishoda potrebnih dokumentacija i ishoda kredita.

Kada se govori o financiranju poduzetnik početnika najveći problem je nedostatak kapitala budući da banke ne žele riskirati novac vlasnika i štediša u većoj mjeri, što u konačnici predstavlja prepreku za nove poduzetničke pothvate.

Osim navedenog, brzina rješavanja kredita i pristup malih i srednjih poduzetnika bankama povezani su s problemima poput funkcioniranja sustava u cjelini pri čemu se prvenstveno misli na urednost zemljišnih knjiga i nepostojanje osnovne informacijske infrastrukture te procedura odobravanja kredita prilikom kojih dolazi sporost koja također ograničava poslovanje malih i srednjih poduzetnika.

Značajnu ulogu u poticanju malog i srednjeg poduzetništva imaju financijske institucije pa je nužno da pravim mjerama odgovore na izazove financiranja tog sektora s ciljem poboljšanja njihovog poslovanja, ali i cjelokupnog gospodarskog rasta i razvoja.

Značajnu ulogu u poticanju malog i srednjeg poduzetništva imaju financijske institucije, a među njima se ističe HBOR. U tablici 1 vidljive su glavne odrednice kreditiranja malih i srednjih poduzeća od strane HBOR-a u razdoblju od 2011. do 2015. godine.

⁹ Prohaska, Z. i Olgić, B. (2005): Programi financiranja malih i srednjih poduzeća u Republici Hrvatskoj. Entrepreneurship and macroeconomic management, pp. 605-618.

Tablica 1: Kreditiranje malih i srednjih poduzeća od strane HBOR-a

Godina	Broj odobrenih kredita	Iznos odobrenih kredita (mlrd. kn)	% od ukupnog broja odobrenih kredita odobren sektoru malih i srednjih poduzeća	Broj kreditnih programa
2011.	1331	3,6	–	23
2012.	1352	4,6	83%	24
2013.	1080	3,5	86%	23
2014.	728	2,1	82%	21
2015.	2147	3,2	94%	26

Izvor: Ploh, M. (2017): Ograničenja i mogućnosti financiranja malih i srednjih poduzeća u Republici Hrvatskoj. FIP - Financije i pravo, Vol.5 No.1.

Iz tablice je vidljivo da se broj odobrenih kredita u razdoblju od 2012. do 2014. godine kontinuirano smanjivao nakon čega slijedi rast. Također, može se uočiti visoki udio kredita odobrenih malim i srednjim poduzećima u ukupnom broju kredita te velik broj kreditnih programa za male i srednje poduzetnike.

U 2016. godini, malim i srednjim poduzetnicima po svim programima odobreno je 2.213 kredita, što je 95 % ukupnog broja kredita, u iznosu od 5,89 milijardi kuna. U odnosu na prethodnu godinu iznos odobrenih kredita povećan je za čak 85 %. Mali i srednji poduzetnici su tijekom 2016. godine koristili sredstva po 32 kreditna programa HBOR- a koji se provode izravno ili putem poslovnih banaka i leasing društava. Tijekom 2016. godine najveći broj projekata podržan je putem leasing društava i putem okvirnih kredita kojima je ukupno podržano više od 1,5 tisuća projekata u iznosu 2,90 milijarde kuna. Mikropoduzetnicima je putem programa Mikrokreditiranje uz potporu EU odobreno 178 kredita u iznosu 25,48 milijuna kuna. Mali i srednji poduzetnici su; koristeći HBOR-ova sredstava, uložili gotovo 860 milijuna kuna u 81 projekt u turističkom sektoru. Po programu kreditiranja utemeljenja i razvoja ženskog poduzetništva odobreno je 80 kredita u iznosu većem od 37 milijuna kuna, što predstavlja povećanje od 27 % u odnosu na 2015. godinu. Za projekte ulaganja u zaštitu okoliša, unapređenje infrastrukture i energetske obnove zgrada malim i srednjim poduzetnicima odobreno je više od 670 milijuna kuna, što je više od tri puta veći iznos od onog odobrenog 2015. godine za ove namjene.¹⁰

¹⁰ Godišnje izvješće HBOR-a za 2016. godinu

Kako bi došlo do poboljšanja trenutnog stanja predlažu se sljedeće smjernice za olakšavanje financiranja malih i srednjih poduzeća putem Hrvatske banke za obnovu i razvitak¹¹:

- HBOR treba omogućiti malim i srednjim poduzećima jednak pristup izvorima financiranja kao i za velika poduzeća,
- HBOR treba učiniti povoljnim uvjete kreditiranja za sektor malih i srednjih poduzeća jer zbog nepovoljnih uvjeta mnoga sredstva financiranja bivaju neiskorištena,
- HBOR treba povećati iznose kredita kako bi poduzetnici uz pomoć dobivenih sredstava dovršili projekt do kraja,
- skratiti potrebno vrijeme za realizaciju kredita od podnošenja zahtjeva do isplate sredstava,
- smanjiti naknadu za obradu kredita,
- valutnu klauzulu zamijeniti kunskim kreditima,
- izravno surađivati s malim i srednjim poduzećima, a ne preko poslovnih banaka,
- smanjiti instrumente osiguranja povrata ukoliko malo i/ili srednje poduzeće dobro posluje.

¹¹ Ploh, M. (2017): Ograničenja i mogućnosti financiranja malih i srednjih poduzeća u Republici Hrvatskoj. FIP - Financije i pravo, Vol.5 No.1.

3. KOMPARATIVNA ANALIZA MALOG I SREDNJEG PODUZETNIŠTVA U HRVATSKOJ I SLOVENIJI

Nastavak rada donosi uvid u pregled sektora malog i srednjeg poduzetništva u Hrvatskoj analizirajući stanje prije i poslije ulaska u EU, a nakon toga se pruža usporedna analiza navedenog sektora u Hrvatskoj i Sloveniji.

3.1. Malo i srednje poduzetništvo u Hrvatskoj prije i nakon ulaska u EU

Osnovna obilježja hrvatskog gospodarstva ogledaju se u dominantnoj ulozi poduzeća u privatnom vlasništvu, iz četiri najznačajnije djelatnosti (trgovina, prerađivačka industrija, građevinarstvo te prijevoz i skladištenje) malog i srednjeg poduzetništva.¹²

Dakle, kao i u većini zemalja tako i u Republici Hrvatskoj mala poduzeća kreiraju najveći broj novih radnih mjesta iz čega se vidi njihov ogroman značaj za rast i razvoj cjelokupnog društva. Osim navedenog, mala i srednja poduzeća potiču inovacije, popunjavaju tržišne niše, utječu na konkurentne pritiske, te na taj način promoviraju ekonomsku efikasnost i potiču poduzetnički duh.

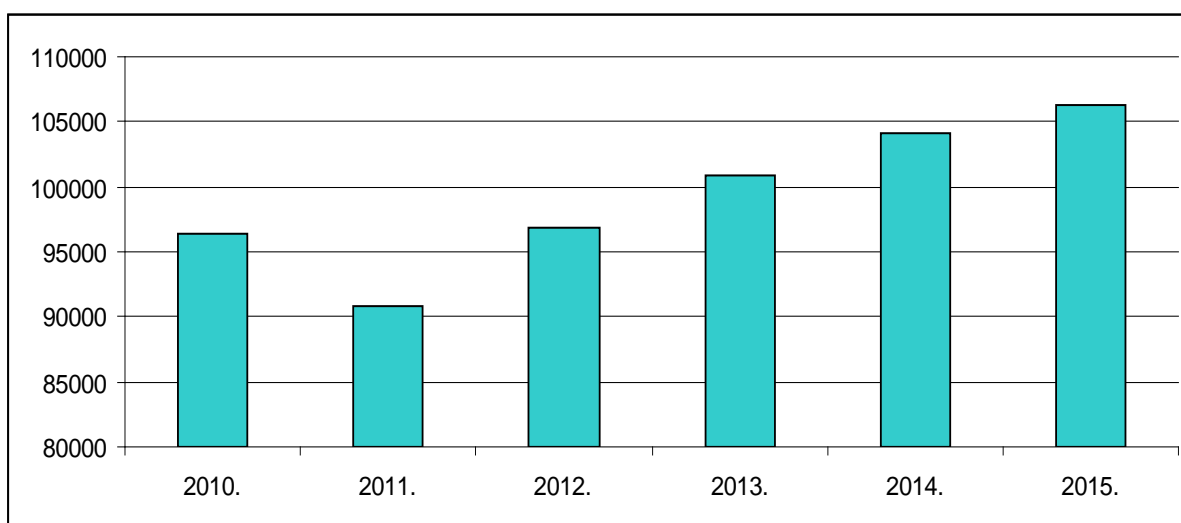
Analiza malog i srednjeg poduzetništva u Hrvatskoj započinje tablicom 2 koja prikazuje broj malih, srednjih i velikih poduzeća od 2010. do 2015. godine, a grafikon u nastavku daje detaljniji uvid.

Tablica 2: Broj malih, srednjih i velikih poduzeća od 2010. do 2015. u RH

	Mala poduzeća	Srednja poduzeća	Velika poduzeća
2010.	95004	1379	375
2011.	89539	1292	359
2012.	95597	1309	348
2013.	99573	1268	350
2014.	102895	1221	354
2015.	105029	1192	348

Izvor: vlastiti uradak prema: CEPOR: Izvješća o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj

¹² Bistričić, A. i Agatić, A. (2011): Značaj poslovanja malih i srednjih poduzeća u gospodarstvu Republike Hrvatske i gospodarstvima zemalja Europske unije. *POMORSTVO • Scientific Journal of Maritime Research* • 25/1(2011) • str./pp. 145-158

Grafikon 1: Broj malih i srednjih poduzeća u RH od 2010. do 2015. godine

Izvor: vlastiti uradak prema: CEPOR: Izvješća o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj

Iz prethodne tablice i grafikona vidljivo je da je najveći broj malih poduzeća, a nakon njih slijede srednja i velika. Najmanji broj malih poduzeća je u 2011. godini, a nakon toga njihovo broj značajno raste te se u razdoblju od četiri godine povećava za 13.356 poduzeća što svakako predstavlja pozitivan trend. Promatrajući broj srednjih poduzeća vidljivo je da se broj nije značajno mijenjao protekom vremena, no posljednjih godina se bilježi njihov pad. Broj velikih poduzeća se također ne mijenja značajno u promatranom razdoblju, a kreće se oko 350. Kada se promatra s aspekta ulaska Hrvatske u Europsku uniju može se uočiti da se stanje nije bitno promijenilo.

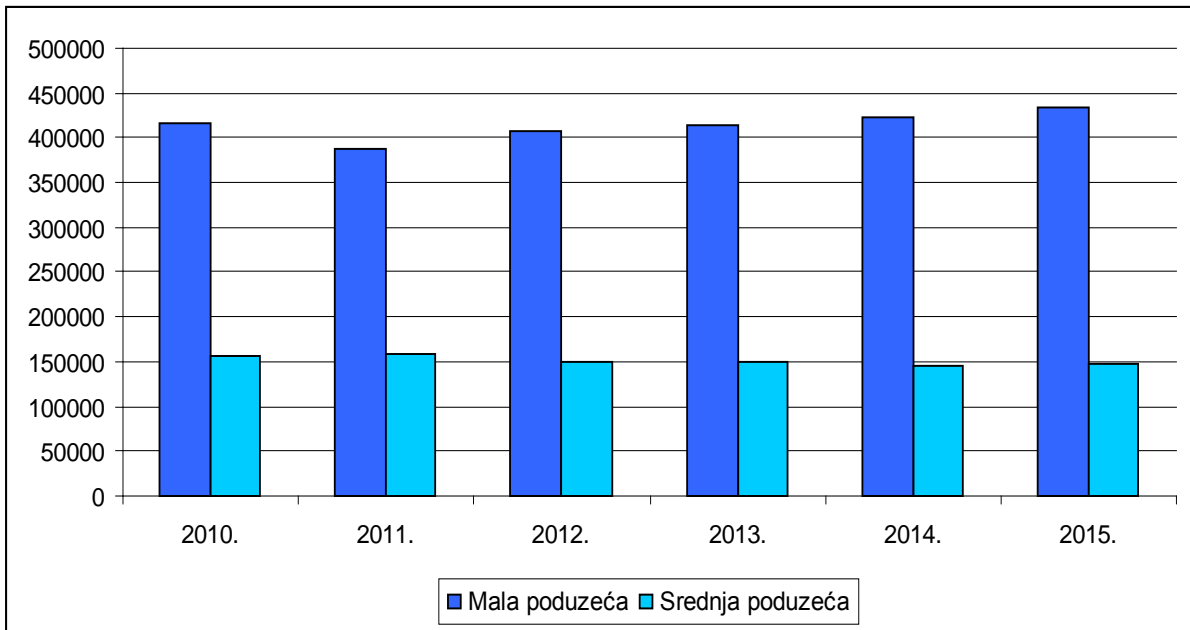
Tablica 3 prikazuju broj zaposlenih u malim i srednjim poduzećima u Republici Hrvatskoj kroz šestogodišnje razdoblje.

Tablica 3: Broj zaposlenih u malim i srednjim poduzećima Republike Hrvatske

	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.
Mala poduzeća	415320	386692	406834	414507	422238	432934
Srednja poduzeća	157147	159616	149787	150605	145246	147250

Izvor: vlastiti uradak prema: CEPOR: Izvješća o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj

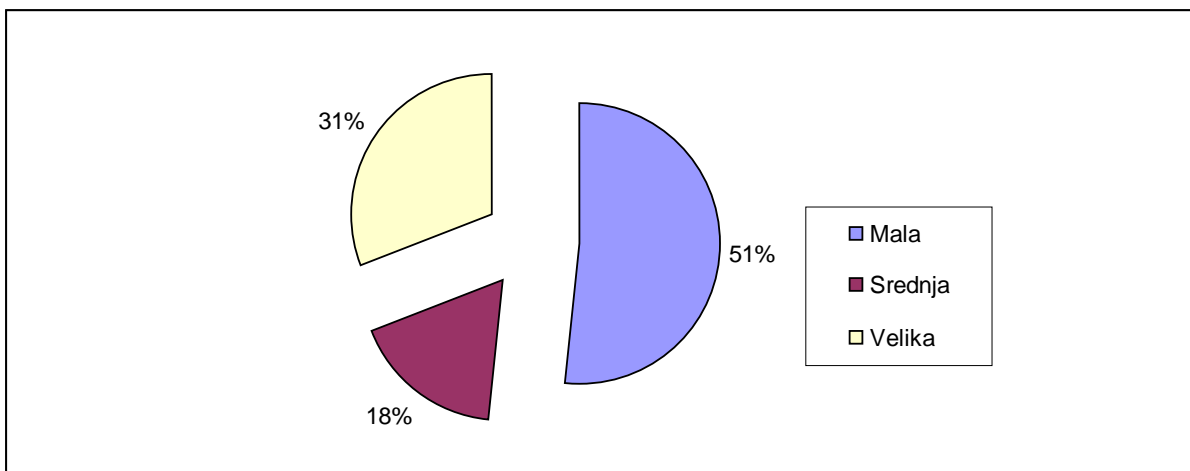
Jasniji uvid u podatke iz tablice 3 daje grafikon u nastavku.

Grafikon 2: Broj zaposlenih u malim i srednjim poduzećima u RH od 2010. do 2015.

Izvor: vlastiti uradak prema: CEPOR: Izvješća o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj

Iz prethodno prikazanih podataka vidljivo je da je kroz svaku od promatranih godina broj zaposlenih bio značajno veći u malim poduzećima (više od 50%). Broj zaposlenih ne oscilira značajno protekom vremena, što se posebice odnosi na mala poduzeća dok je kod većih poduzeća vidljiv značajniji rast broja zaposlenih od 2011. do 2015. godine. Ulazak Hrvatske u EU nije značajno utjecao na zaposlenost u malim i srednjim poduzećima Hrvatske.

Grafikon 3: Udio zaposlenih u malim, srednjim i velikim poduzećima u ukupnoj zaposlenosti RH

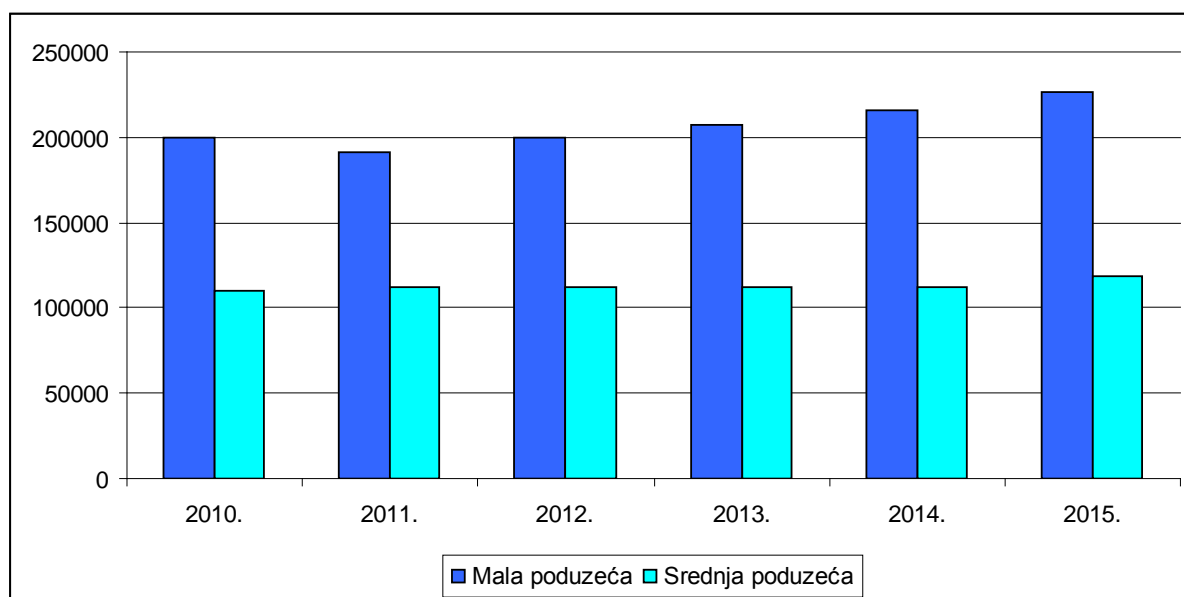
Izvor: vlastiti uradak prema: CEPOR: Izvješća o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj

Prihod malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj prikazuju tablica 4 i grafikon 4.

Tablica 4: Prihod malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj od 2010. do 2015. godine (u mil. kuna)

	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.
Mala poduzeća	199299	191232	199774	206905	215807	226110
Srednja poduzeća	109531	111896	111966	112309	112320	119100

Izvor: vlastiti uradak prema: CEPOR: Izvješća o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj

Grafikon 4: Prihod malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj od 2010. do 2015. godine (u mil. kuna)

Izvor: vlastiti uradak prema: CEPOR: Izvješća o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj

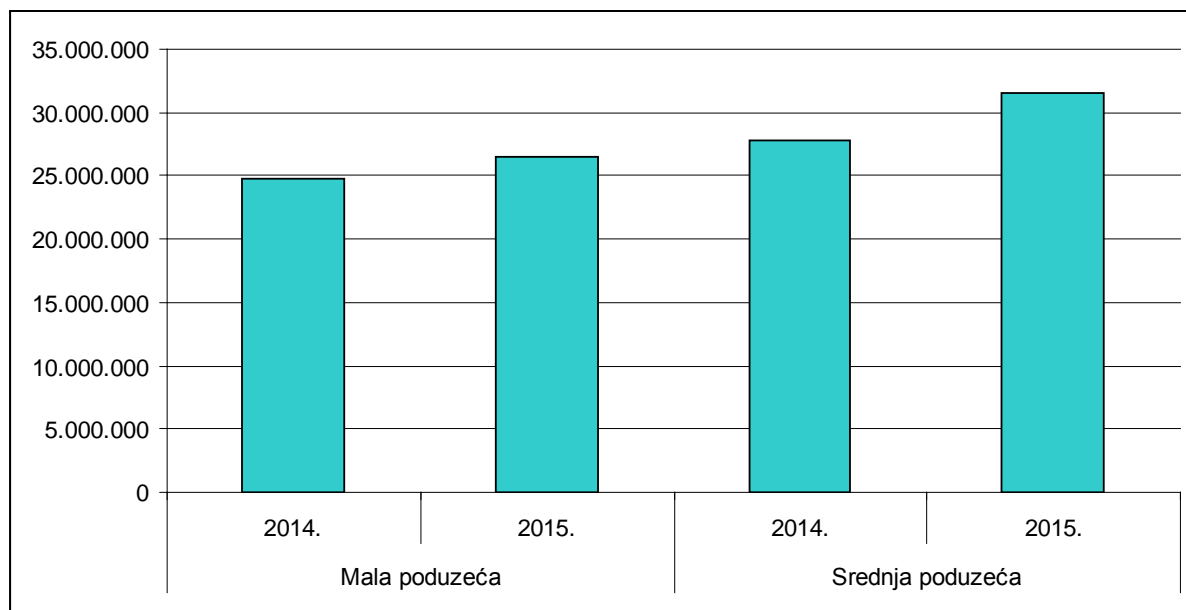
Kao i iz prethodnoga grafikona, može se uočiti da mala poduzeća ostvaruju bolje rezultate. Naime, kroz cijelo promatrano razdoblje prihod malih poduzeća je veći negoli u velikih što se s protekom godina dodatno poboljšava, odnosno uočava se pozitivan trend s aspekta prihoda kod malih poduzeća. Prihodi srednjih poduzeća neznajčajno osciliraju kroz analizirano razdoblje. Također, može se uočiti da ulazak Hrvatske u Europsku uniju nije značajno utjecao na visinu prihoda.

Izvoz malih i srednjih poduzeća u 2014. i 2015. godini prikazan je u tablici 5 i grafikonu 5.

Tablica 5: Izvoz malih i srednjih poduzeća u 2014. i 2015. godini

	Mala poduzeća		Srednja poduzeća	
	2014.	2015.	2014.	2015.
Izvoz (000kn)	24.780.905	26.446.403	27.858.437	31.526.196
Udio izvoza	25,20%	23,00%	23,30%	27,30%

Izvor: vlastiti uradak prema: CEPOR: Izvješće o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj – 2016

Grafikon 5: Izvoz malih i srednjih poduzeća u 2014. i 2015. godini

Izvor: vlastiti uradak prema: CEPOR: Izvješće o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj – 2016

Može se uočiti da je izvoz malih i srednjih poduzeća porastao u 2015. u odnosu na 2014. godinu što svakako predstavlja dobar pokazatelj. Također, važno je naglasiti da veći udio izvoza zauzimaju srednja poduzeća.

Financijska efikasnost poduzeća u RH prikazana je tablicom 6.

Tablica 6: Financijska efikasnost poduzeća od 2013. do 2015. godine

	2013.	2014.	2015.
MALA			
Dobit	13057	14139	14542
Gubitak	12891	11978	11421
Konsolidirani rezultat	166	2161	3122
SREDNJA			
Dobit	4970	5369	5870
Gubitak	5049	8347	2329
Konsolidirani rezultat	-80	-2978	3541
VELIKA			
Dobit	12365	15397	15513
Gubitak	8921	4825	5036
Konsolidirani rezultat	3443	10571	10477

Izvor: vlastiti uradak prema: CEPOR: Izvješća o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj

Iz prethodno navedene tablice vidljivo je da su mala poduzeća ostvarila su u 2015. godini 3,1 milijardu kuna neto dobiti, što je porast od 44,5% u odnosu na rezultat ostvaren u 2014. godini. S udjelom od 51,6% zaposlenih mala poduzeća sudjelovala su s 40,5% u ukupnoj ostvarenoj dobiti poduzeća u Hrvatskoj u 2015. godini. Srednja poduzeća zabilježila su neto dobit u iznosu od 3,5 milijardi kuna u 2015. godini, čime su sudjelovali sa 16,3% u ukupno ostvarenoj dobiti gospodarstva sa 17,6% zaposlenih. Dobit velikih poduzeća u 2015. godini smanjila se za 0,9% u odnosu na 2014. godinu, te je 30,8% zaposlenih u velikim poduzećima sudjelovalo s 43,2% u ukupno ostvarenoj dobiti.

Kao najčešći uzroci prekida poslovne aktivnosti kod malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj navedeni su sljedeći¹³:

- prilika za prodaju (0,83%),
- poduzeće nije profitabilno (33,6%),
- problemi u pristupu financiranju (23,55%),
- drugi posao ili poslovna prilika (12,95%),
- izlaz je bio planiran (1,44%),
- umirovljenje (2,51%),

¹³ CEPOR: Izvješće o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj – 2016.

- osobni razlozi (17,87%),
- incidentne situacije (7,26%).

GEM – Global Entrepreneurship Monitor predstavlja najveće svjetsko istraživanje o poduzetništvu u kojem Republika Hrvatska sudjeluje od 2002. godine. GEM istraživanje prati razinu aktivnosti u pokretanju poslovnih pothvata koju mjeri TEA indeksom. Poduzetnička aktivnost u Hrvatskoj mjerena TEA indeksom u 2015. godini iznosi 7,7%, što predstavlja pad u odnosu na 8% zabilježenih u 2014. godini i 8,3% u 2013. godini, a može se vidjeti iz tablice 7. Hrvatska po ovom pokazatelju neznatno zaostaje za prosjekom EU zemalja (8% u 2015. godini), ali zato značajno zaostaje za prosjekom zemalja čija su gospodarstva temeljena na efikasnosti, uključenih u GEM istraživanje (14,5% u 2015. godini).

Tablica 7: Poduzetnička aktivnost u Hrvatskoj od 2011. do 2015. godine, mjerena TEA indeksom

	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.
TEA indeks (%), Hrvatska	7,3	8,3	8,3	8,0	7,7
TEA indeks (%), GEM prosjek ¹⁰	14,0	12,4	14,4	14,0	14,5
TEA indeks (%), EU prosjek	5,3	7,8	8,0	7,8	8,0

Izvor: CEPOR: Izvješća o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj

Prilikom analize poduzetničkog kapaciteta pojedine zemlje važno je uočiti razlike u motivaciji za poduzetničko djelovanje, odnosno je li pokretanje poduzetničkog pothvata rezultat prepoznavanja poslovne prilike ili nedostatka drugih mogućnosti zaposlenja. GEM istraživanje mjeri pokretanje poduzetničkih pothvata zbog prilike ili iz nužde sljedećim indeksima:

- indeks TEA Prilika,
- TEA Nužnost,
- Motivacijski indeks.

Poželjno je da motivacijski indeks bude što veći budući da to znači potencijalno bolju pripremljenost za pokretanje poslovnog pothvata i veći optimizam koji se temelji na prepoznatoj prilici. Motivacijski indeks Hrvatske 2014. i 2015. godine tek je nešto veći od 1

(1,1 u 2014. i 1,5 u 2015. godini) što govori o gotovo izjednačenom broju poduzetnika koji su pokrenuli poduzetnički pothvat zbog uočavanja prilike i onih koji su se upustili u poduzetništvo iz nužde. Hrvatska ima najniži motivacijski indeks od svih EU zemalja uključenih u GEM istraživanje te značajno viši TEA Nužnost indeks od EU prosjeka, u cijelom promatranom razdoblju. Prethodno navedeno vidljivo je u tablici 8.

Tablica 8: Razlozi za ulazak u poduzetničku aktivnost u Hrvatskoj od 2011. do 2015. godine

Godina	TEA Prilika (%)			TEA Nužnost (%)			Motivacijski indeks		
	Hrvatska	EU prosjek	GEM prosjek	Hrvatska	EU prosjek	GEM prosjek	Hrvatska	EU prosjek	GEM prosjek
2011.	4,6	4,0	9,7	2,6	1,0	4,0	1,8	4,0	3,4
2012.	5,4	5,8	9,4	2,8	1,7	3,4	1,9	4,8	3,3
2013.	5,0	5,8	10,0	3,1	1,8	3,9	1,6	4,3	3,0
2014.	4,1	5,7	10,0	3,7	1,8	3,7	1,1	4,6	3,3
2015.	4,6	6,0	10,1	3,1	1,7	4,1	1,5	4,0	2,9

Izvor: CEPOR: Izvješće o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj – 2016.

Visok udio poduzetnika koji se na poduzetništvo odlučuju zbog nužde moguće je povezati s dugogodišnjom visokom stopom nezaposlenosti u zemlji. U Hrvatskoj je, prema podacima Eurostata, stopa nezaposlenosti u 2015. godini iznosila 16,3%, dok je stopa nezaposlenosti mladih u istoj godini bila treća najviša u Europskoj uniji i iznosila 43%. U postojećoj situaciji visoke nezaposlenosti, pokretanje poslovnih pothvata iz nužde jedan je od načina izlaska iz nezaposlenosti.

Potporna za samozapošljavanje Hrvatskog zavoda za zapošljavanje mjera je aktivne politike zapošljavanja namijenjena osobama prijavljenim u evidenciju nezaposlenih koje imaju poduzetničku ideju. Potpora u iznosu do 35.000 kuna dodjeljuje se za sufinanciranje troškova otvaranja i rada poslovnog subjekta. Mjera se provodi od 2011. godine, uz stalan porast broja korisnika. U 2015. godini ukupno je 4.885 osoba upisanih u evidenciju nezaposlenih koristilo potporu za samozapošljavanje, a udio aktivnih korisnika u 2015. godini (kao i u svim drugim promatranim godinama) bio je manji od 1% od broja nezaposlenih u evidenciji HZZ-a.

Tablica 9 prikazuje korisnike potpore za samozapošljavanje od strane Hrvatskog zavoda za zapošljavanje od 2011. do 2015. godine.

Tablica 9: Korisnici potpora za samozapošljavanje od 2011. do 2015. godine

Godina	Broj samozaposlenih osoba - novih korisnika potpore za samozapošljavanje HZZa	Broj samozaposlenih - koji su prestali koristiti potporu za samozapošljavanje HZZa	Ukupan broj korisnika potpore za samozapošljavanje HZZa u godini	Udio aktivnih korisnika potpore za samozapošljavanje HZZa u broju nezaposlenih %
2011.	772	369	1.026	0,2
2012.	938	774	1.605	0,2
2013.	4.906	937	5.737	0,9
2014.	2.277	4.589	7.077	0,8
2015.	2.776	2.238	4.885	0,9

Izvor: CEPOR: Izvješće o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj – 2016.

3.2. Usporedba sektora malog i srednjeg poduzetništva u Hrvatskoj i Sloveniji

Nastavak rada pruža uvid u komparativnu analizu sektora malog i srednjeg poduzetništva u Hrvatskoj i Sloveniji, a analiza započinje uvidom u broj poduzeća promatranih dviju država što prikazuje tablica 10.

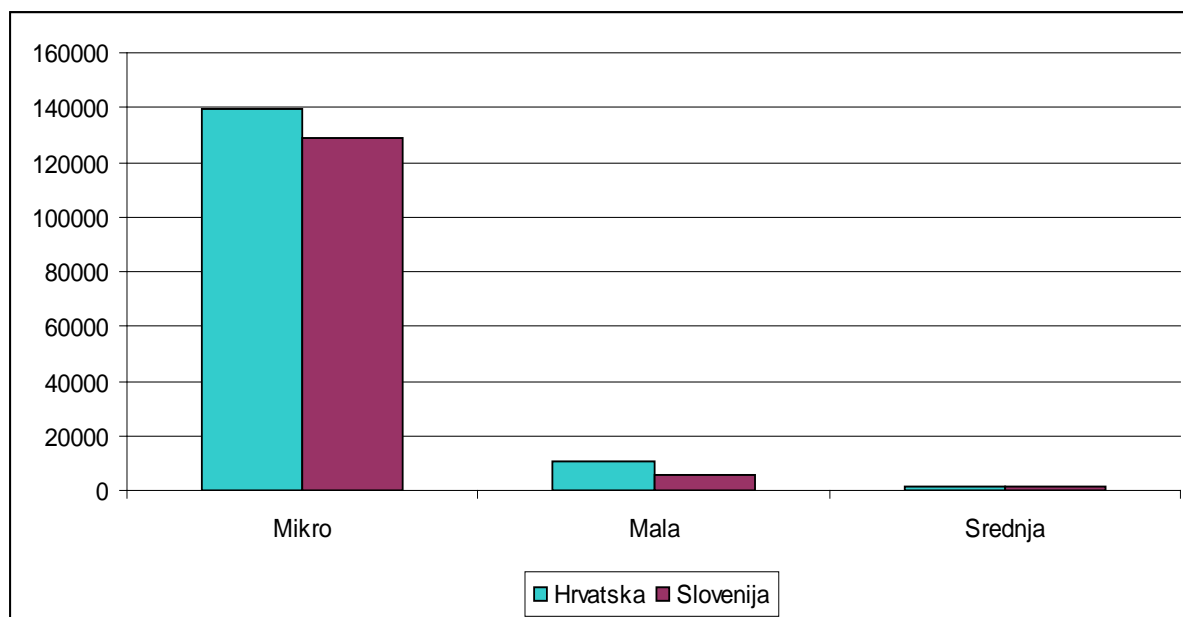
Tablica 10: Broj mikro, malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj i Sloveniji 2016. godine

	Hrvatska	Slovenija
Mikro	139673	129175
Mala	10661	5851
Srednja	1765	1119
UKUPNO	152099	136145

Izvor: vlastiti uradak prema SBA Fact sheet – Croatia, Slovenia

Iz prethodne tablice se može uočiti da je u obje promatrane zemlje najveći broj mikro poduzeća, a zatim slijede mala i srednja. Također, uočava se da je u svakoj od promatranih kategorija broj poduzeća veći u Hrvatskoj negoli u Sloveniji, no nije izražena velika razlika.

Jasniji uvid u podatke iz prethodne tablice daje grafikon 6.

Grafikon 6: Broj mikro, malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj i Sloveniji 2016. godine

Izvor: vlastiti uradak prema SBA Fact sheet – Croatia, Slovenia

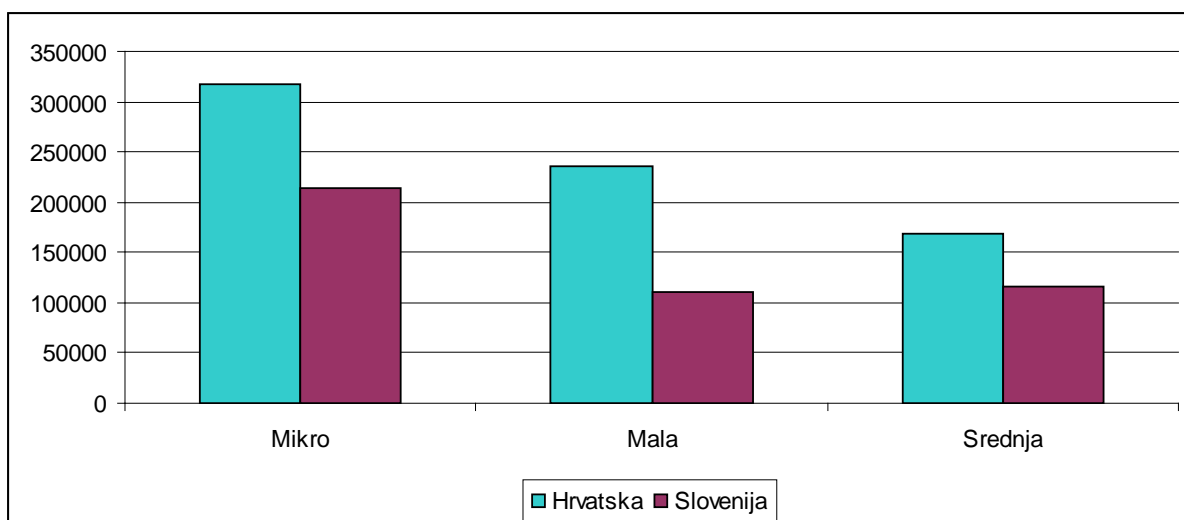
Tablica 11 prikazuje broj zaposlenih u mikro, malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj i Sloveniji 2016. godine.

Tablica 11: Broj zaposlenih u mikro, malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj i Sloveniji 2016. godine

	Hrvatska	Slovenija
Mikro	317991	214694
Mala	235637	111492
Srednja	169020	116009
UKUPNO	722648	442195

Izvor: vlastiti uradak prema SBA Fact sheet – Croatia, Slovenia

Najveći broj zaposlenih kod obje zemlje zauzimaju mikro poduzeća, a zatim slijede mala i srednja. Kao i u slučaju broja poduzeća, može se uočiti da je veći broj zaposlenih u sektora malog i srednjeg poduzetništva u Republici Hrvatskoj, što je vidljivo i iz grafikona 7.

Grafikon 7: Broj zaposlenih u mikro, malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj i Sloveniji 2016. godine

Izvor: vlastiti uradak prema SBA Fact sheet – Croatia, Slovenia

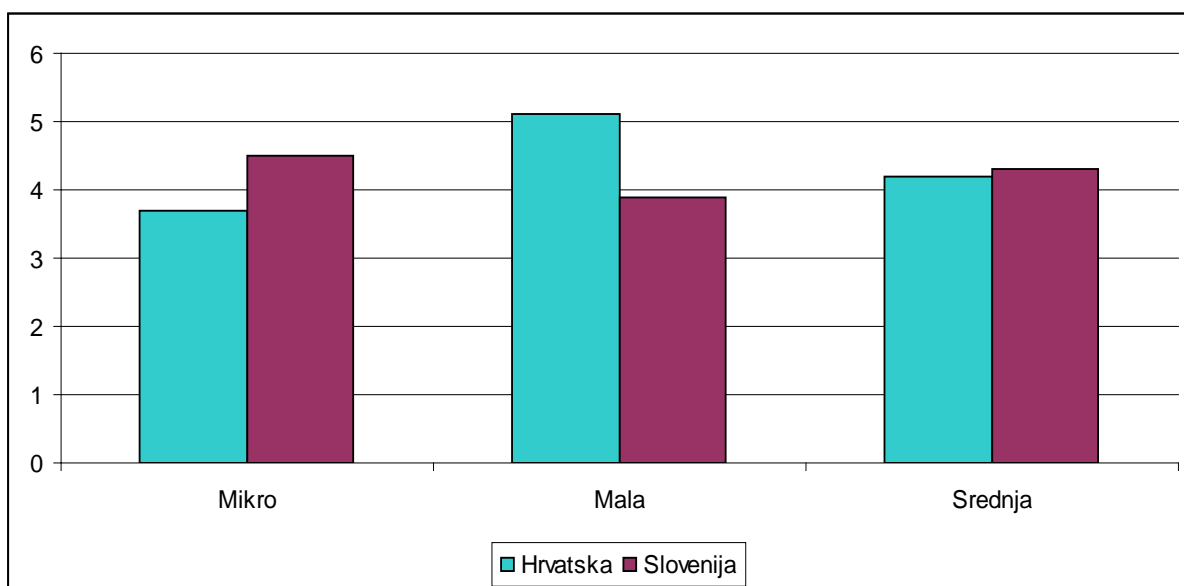
Dodana vrijednost u mikro, malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj i Sloveniji 2016. godine (u mlrd. eura) prikazana je u tablici 12.

Tablica 12: Dodana vrijednost u mikro, malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj i Sloveniji 2016. godine (u mlrd. eura)

	Hrvatska	Slovenija
Mikro	3,7	4,5
Mala	5,1	3,9
Srednja	4,2	4,3
UKUPNO	13	12,7

Izvor: vlastiti uradak prema SBA Fact sheet – Croatia, Slovenia

Može se uočiti da kod dodane vrijednosti rezultati osciliraju. Naime, promatrajući mikro poduzeća, Slovenija ostvaruje bolje rezultate od Hrvatske, odnosno dodana vrijednosti mikro poduzeća u Sloveniji je veća negoli u Hrvatskoj. S druge strane, mala poduzeća su uspješnije u Hrvatskoj s aspekta dodane vrijednosti, dok su kod srednjih bolji rezultati zabilježeni u Sloveniji, no nije vidljiva prevelika razlika što se može vidjeti i iz grafikona 8.

Grafikon 8: Dodana vrijednost u mikro, malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj i Sloveniji 2016. godine (u mlrd. eura)

Izvor: vlastiti uradak prema SBA Fact sheet – Croatia, Slovenia

Zanimljivo je vidjeti i sektor malog i srednjeg poduzetništva u analiziranim zemljama i kroz ostale odrednice, a nastavak rada analizira sljedeće:

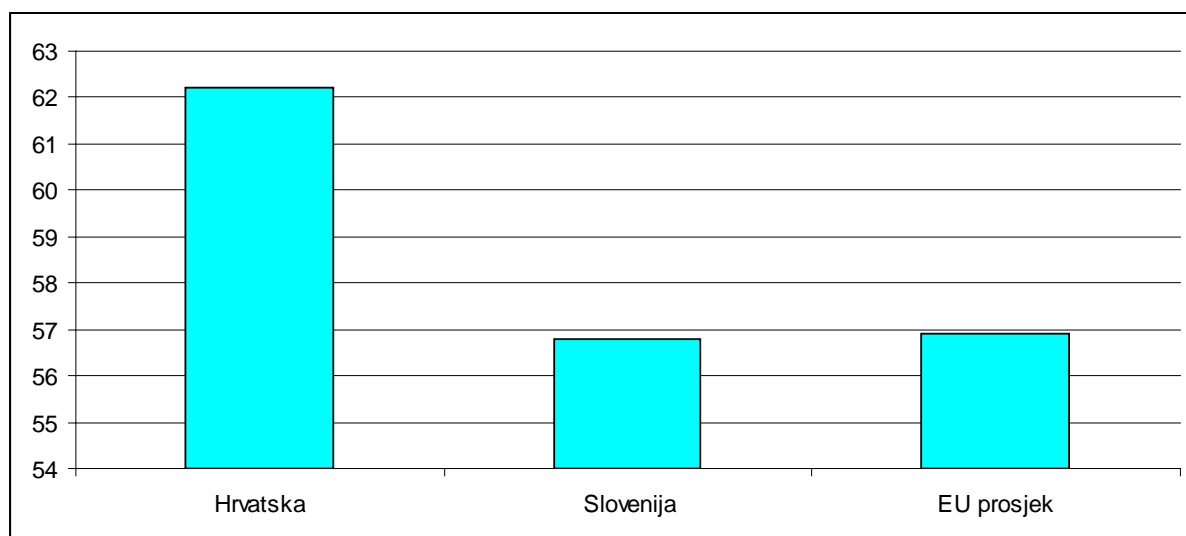
- poduzetništvo kao poželjan izbor karijere (%),
- pozornost medija koja se daje poduzetništvu,
- udio poduzeća sa visokim rastom,
- broj dana potrebnih za pokretanje biznisa,
- trošak pokretanja biznisa (u eur),
- broj poreznih plaćanja godišnje.

Tablica 13: Odrednice SME u Hrvatskoj i Sloveniji i usporedba s prosjekom EU-a

	Hrvatska	Slovenija	EU prosjek
Poduzetništvo kao poželjan izbor karijere (%)	62,2	56,8	56,9
Pozornost medija koja se daje poduzetništvu	47,2	65,9	53,3
Udio poduzeća sa visokim rastom	10,61	7,62	9,19
Broj dana potrebnih za pokretanje biznisa	3	2,78	3,3
Trošak pokretanja biznisa (u eur)	387,5	0	360
Broj poreznih plaćanja godišnje	31	10	11,29

Izvor: vlastiti uradak prema SBA Fact sheet – Croatia, Slovenia

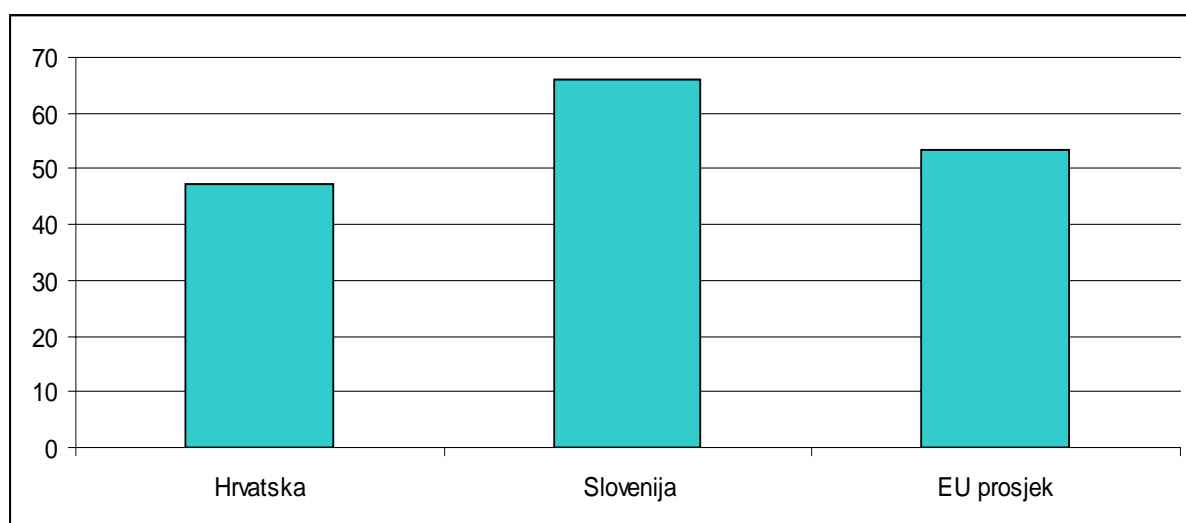
Prethodno navedeni podaci u tablici 13 biti će detaljnije objašnjeni kroz grafikone u nastavku rada.

Grafikon 9: Poduzetništvo kao poželjan izbor karijere (%)

Izvor: vlastiti uradak prema SBA Fact sheet – Croatia, Slovenia

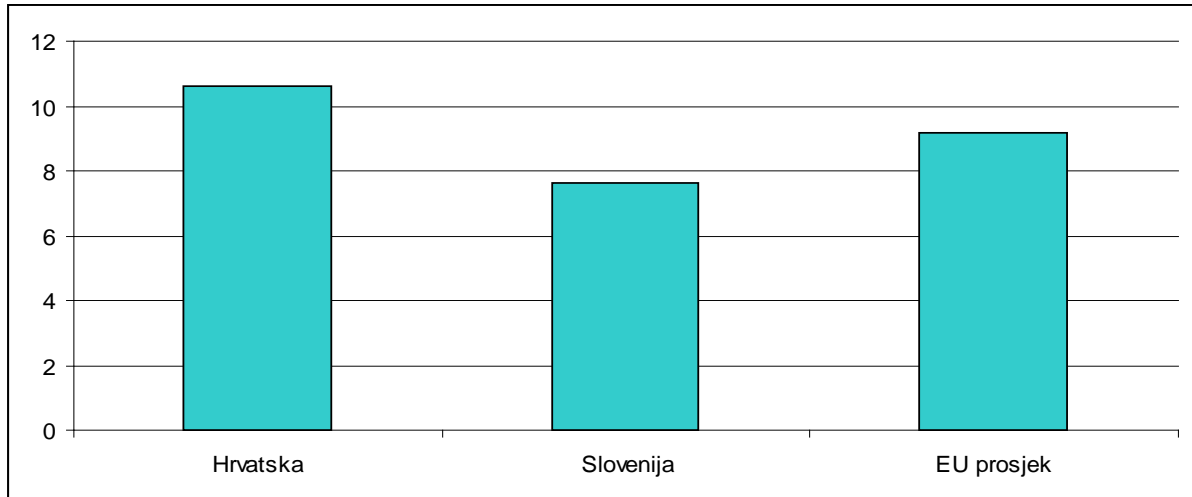
Iz grafikona 9 koji prikazuje koliko je poduzetništvo poželjan izbor karijere u analiziranim zemljama može se uočiti da najveće rezultate bilježi Hrvatske, iznad prosjeka Europske unije. S druge strane, Slovenija je ispod prosjeka EU po navedenom pitanju, no nije vidljiva značajna razlika.

Grafikon 10: Pozornost medija koja se daje poduzetništvu

Izvor: vlastiti uradak prema SBA Fact sheet – Croatia, Slovenia

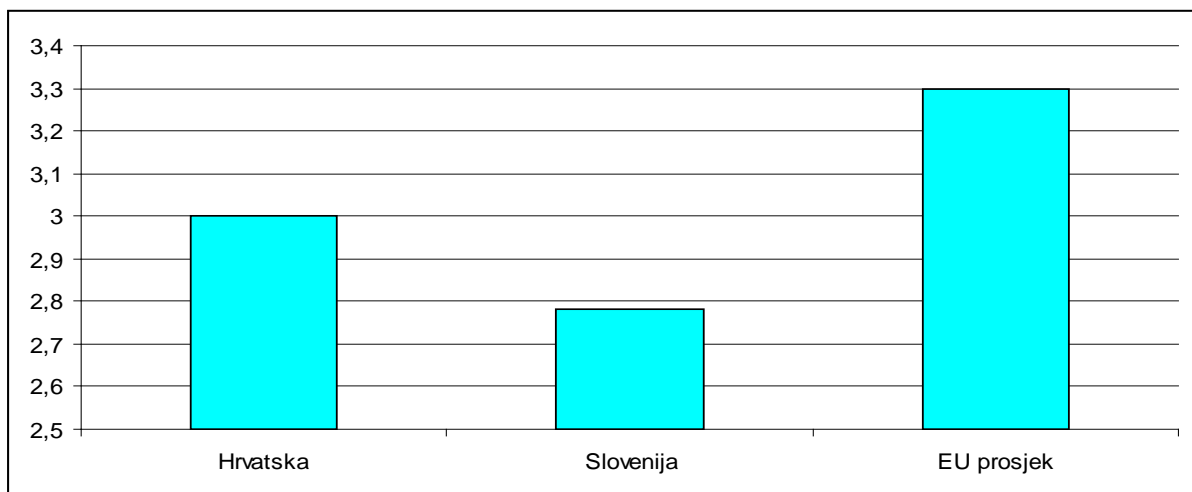
Promatrajući pozornost medija koja se daje poduzetništvu vidljivo je da Slovenija bilježi bolje rezultate od Hrvatske, ali i EU prosjeka, dok se Hrvatska po tom pitanju nalazi ispod prosjeka Europske unije što ne predstavlja dobar pokazatelj. Naime, mediji koji mogu značajno utjecati na mase, bi trebali poticati razvoj poduzetništva, a samim tim i razvoj pojedine zemlje.

Grafikon 11: Udio poduzeća s visokim rastom

Izvor: vlastiti uradak prema SBA Fact sheet – Croatia, Slovenia

Na grafikonu 11 vidljivo je da Hrvatska ima najveći udio poduzeća s visokim rastom, čak veći i od europskog prosjeka. Navedeno svakako predstavlja dobar pokazatelj koji značajno može utjecati na razvoj cjelokupnog gospodarstva ukoliko se navedeni trend nastavi i u daljoj budućnosti.

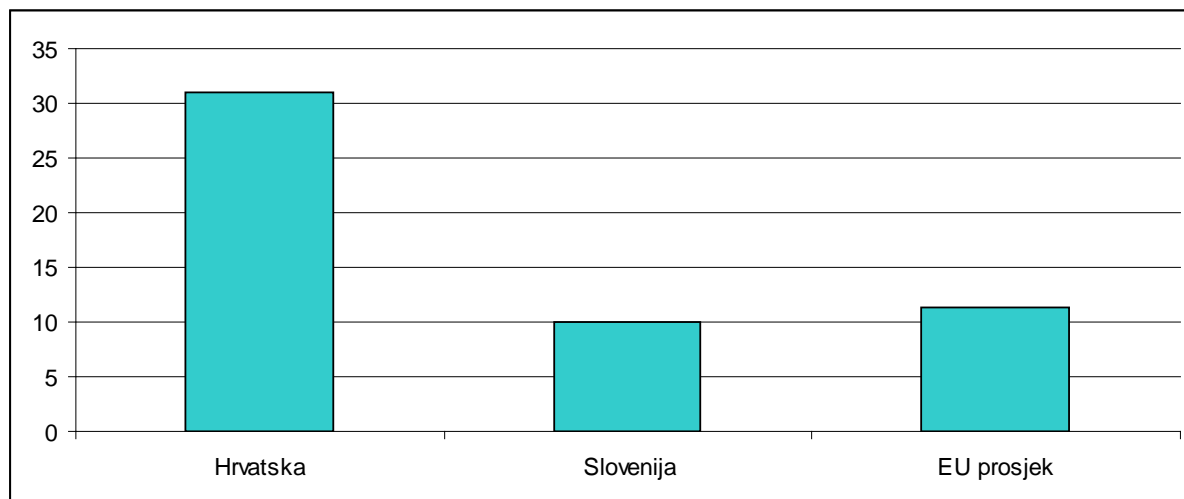

Grafikon 12: Broj dana za pokretanje biznisa

Izvor: vlastiti uradak prema SBA Fact sheet – Croatia, Slovenia

Vidljivo je da i Hrvatskoj i Sloveniji treba manji broj dana od europskog prosjeka za pokretanje biznisa što je svakako dobar pokazatelj.

Grafikon 13 prikazuje broj poreznih plaćanja godišnje.

Grafikon 13: Broj poreznih plaćanja godišnje

Izvor: vlastiti uradak prema SBA Fact sheet – Croatia, Slovenia

Može se uočiti da najgore rezultate s aspekta poreznih plaćanja bilježi Hrvatska u kojoj broj poreznih plaćanja godišnje prelazi 30 što je daleko iznad prosjeka EU-a, ali i Slovenije koja u tom segmentu bilježi dobre rezultate.

4. ZAKLJUČAK

Mala i srednja poduzeća (SME) predstavljaju važan sektor svakog nacionalnog gospodarstva, a smatra se da su glavni izvor poduzetničkih vještina, inovacija i zaposlenja, da utječu na smanjenje regionalnih i socijalnih razlika te kao takva ostvaruju značajan utjecaj na ekonomski rast i razvoj pojedine zemlje. Ukoliko se promatraju najčešće razlike malih i srednjih poduzeća u odnosu na velika može se uočiti sljedeće: u malim i srednjim poduzećima je više žena vlasnika/menadžera, slabije su kvalificirani za menadžment, zaposlenici su rjeđe u sindikalnim udruženjima, rjeđe koriste formalni menadžment i planiranje, rjeđe izvoze, manje se zadužuju, imaju manju želju za rastom te češće propadaju.

Osnovna obilježja hrvatskog gospodarstva ogledaju se u dominantnoj ulozi poduzeća u privatnom vlasništvu, iz četiri najznačajnije djelatnosti (trgovina, prerađivačka industrija, građevinarstvo te prijevoz i skladištenje) malog i srednjeg poduzetništva. Dakle, kao i u većini zemalja tako i u Republici Hrvatskoj mala poduzeća kreiraju najveći broj novih radnih mjesta iz čega se vidi njihov ogroman značaj za rast i razvoj cjelokupnog društva. Osim navedenog, mala i srednja poduzeća potiču inovacije, popunjavaju tržišne niše, utječu na konkurentske pritiske, te na taj način promoviraju ekonomsku efikasnost i potiču poduzetnički duh.

Analizirajući sektor malih i srednjih poduzeća u Republici Hrvatskoj kroz zaposlenost, prihod i izvoz uočen je njihov ogroman značaj za hrvatsko gospodarstvo. Naime, udio zaposlenih u malim poduzećima iznosi čak 50% od ukupne zaposlenosti dok se udio zaposlenih u srednjim poduzećima kreće oko 18%. Uz broj zaposlenih, mala i srednja poduzeća ostvaruju i značajan prihod koji se kreće oko 300 milijardi kuna godišnje te ima obilježje kontinuiranog rasta. Promatrajući izvoz malih i srednjih poduzeća također se može vidjeti njihov značajan doprinos ekonomskom rastu i razvoju. Gledajući zajednički udio sektora malih i srednjih poduzeća vidljivo je da zauzimaju približno 50% ukupnog izvoza što svakako predstavlja dobar pokazatelj za hrvatsko gospodarstvo. Također, može se zaključiti da ulazak Hrvatske u Europsku uniju nije značajno utjecao na sektor malih i srednjih poduzeća u Republici Hrvatskoj.

Uspoređujući stanje Hrvatske sa Slovenijom može se zaključiti da kod obje zemlje sektor malog i srednjeg poduzetništva predstavlja važnu kariku razvoj gospodarstva. Dok je kod

nekih varijabli poput broja malih i srednjih poduzeća, broja zaposlenih u tom sektoru te udjela poduzeća s visokim rastom Hrvatska uspješnija od Slovenije, Slovenija se ističe kod malog broja dana za pokretanje biznisa, malog broja poreznih plaćanja te značajne pozornosti medija koja obraća veliku pozornost sektoru malog i srednjeg poduzetništva.

Dakle, iz prethodno provedene analize lako je zaključiti važnost sektora malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj i Sloveniji. Samim time, nužno je da institucije zadužene za razvoj tog sektora ulože dodatni napor kako bi se stanje dodatno poboljšalo i još više pridonijelo ekonomskom rastu i razvoju kroz mjere koje potiču razvitak malog i srednjeg poduzetništva.

5. LITERATURA:

1. Baković, T. i Ledić-Purić, D. (2011): Uloga inovacija u poslovanju malih i srednjih poduzeća. Poslovna izvrsnost, Zagreb
2. CEPOR: Izvješća o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj
3. Europska komisija (2015): Vodič za korisnike o definiciji malih i srednjih poduzeća. Dostupno na: <http://ec.europa.eu/DocsRoom/documents/15582/attachments/1/translations/hr/renditions/native>
4. Godišnje izvješće HBOR-a za 2016. godinu
5. Jašarević, F. i Kuka, E. (2015): Poduzetništvo i ekonomski razvoj države. Zbornik radova Međimorskog veleučilišta u Čakovcu, Vol.6 No.2
6. Kružić, D. (2007): Poduzetništvo i ekonomski rast: reaktualiziranje uloge poduzetništva u globalnoj ekonomiji. Ekonomska misao i praksa. Dubrovnik, god XVI. br. 2. (167-192)
7. Pojam i značenje malih i srednjih poduzeća. [online]. Dostupno na: http://www.nadareljic.com/ekonomisti/pojam_i_znacenje_msp.pdf.
8. Narodne novine br. 109/07, 54/13
9. Narodne novine br. 29/02, 63/07, 53/12, 56/13, 121/16.
10. Prohaska, Z. i Olgić, B. (2005): Programi financiranja malih i srednjih poduzeća u Republici Hrvatskoj. Entrepreneurship and macroeconomic management, pp. 605-618.
11. Ploh, M. (2017): Ograničenja i mogućnosti financiranja malih i srednjih poduzeća u Republici Hrvatskoj. FIP - Financije i pravo, Vol.5 No.1.
12. SBA Fact sheet – Croatia
13. SBA Fact sheet –Slovenia